

KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI

Obudzenie pośród wszystkich członków danej społeczności świadomości praw człowieka stanowi pierwszy krok na drodze do budowy wspólnoty, która stoi na ich straży. Jeśli ludzie nie mają należytej wiedzy o swoich prawach, nadużycia popełniane przez władze, rządzącą klasę społeczną czy inną wpływową grupę mogą być przyjmowane bez sprzeciwu, tolerowane lub po prostu przechodzić niezauważone. Taktyki opisane w tej sekcji mają na celu kształtowanie świadomości zarówno szeroko pojętej idei praw człowieka, jak i szczegółowych kwestii związanych ze sposobem, w jaki prawa te znajdują zastosowanie w stosunku do jednostek i społeczności.

Podstawowym wyzwaniem opisanym w niniejszym rozdziale jest konieczności spowodowania, aby ludzie dostrzegli znaczenie praw człowieka w swoim codziennym życiu. Jednostki żyjące w odizolowanych społecznościach mogą nie wiedzieć o przysługujących im prawach. Mogą także nie znać międzynarodowych konwencji lub przepisów prawa krajowego, bądź wychodzić z założenia, że normy tam zawarte nie stosują się do nich samych. Z kolei osoby należące do rozwiniętych społeczeństw mogą być przekonane, że samo określenie 'prawa człowieka', jak i wyrażana przez nie filozofia dotyczą odległych, ubogich krajów.

<p>Edukacja prawna w obszarach wiejskich: Informowanie mieszkańców terenów wiejskich o przysługujących im prawach i umożliwianie im kontaktu z mogącymi służyć pomocą prawnikami.</p>
--

Dla społeczeństwa, których izolacja wynika z położenia geograficznego, kultury czy panujących zwyczajów, brak wiedzy i wystarczającej świadomości może być największą przeszkodą powstrzymującą ludzi od korzystania w pełni ze swoich praw. Działające w Tajlandii ugrupowanie łączy edukację społeczną — w formie warsztatów i seminariów — z zapewnianiem dostępu do systemu prawnego, gwarantując, że ludzie nie tylko są świadomi przysługujących im praw, ale i mogą czynnie z nich korzystać.

Fundacja *Thongbai Thongpao* (TTF) świadczy bezpłatną pomoc prawną dla mieszkańców wsi w Tajlandii, a także prowadzi szkolenia z zakresu podstaw praw człowieka i przepisów prawnych mających znaczenie dla życia codziennego. Jakkolwiek Tajlandia odnotowała znaczący wzrost gospodarczy w latach dziewięćdziesiątych, związany z nim wzrost poziomu życia dotyczył głównie obszarów miejskich. Populacje wiejskie pozostały ekonomicznie zacofane, a ich mieszkańcy nie mieli większej świadomości praw gwarantowanych im w przepisach nowelizowanego prawa Tajlandii. Przez to narażeni byli na wykorzystanie przez skorumpowanych funkcjonariuszy publicznych i przedstawicieli instytucji kredytowych.

Prowadzony przez TTF kurs „Prawo dla Wsi” skierowany był do nauczycieli, uczniów, przywódców lokalnych społeczności, ubogich rolników oraz kobiet. Zespół TTF oraz grupa prawników, działających jako wolontariusze przeprowadzili weekendowe warsztaty w poszczególnych wioskach, zazwyczaj na

prośbę ich mieszkańców, którzy stykali się ze złym traktowaniem ze strony urzędników państwowych. Podczas dwóch dni trwania kursu, uczestnicy zapoznawali się z podstawami prawa konstytucyjnego, praw człowieka, prawa małżeńskiego, zagadnień związanych z pożyczkami i hipoteką, prawem pracy oraz innymi dziedzinami, mającymi znaczenie dla ich sytuacji życiowej. Wykłady i dyskusje uzupełniały symulacje postępowania przed sądem.

Każdy z uczestników otrzymał po zakończeniu kursu imienną kartę ze zdjęciem, danymi i podpisem działającego na ich rzecz prawnika. Na odwrocie karty umieszczone zostały prawa podejrzanego: prawo do zachowania milczenia, prawo do pomocy prawnej, prawo do informacji o stawianych zarzutach oraz do wyjścia za kaucją. Po zrealizowaniu całości programu w wiosce powołany został lokalny komitet złożony z pięciu do siedmiu osób posiadających podstawową wiedzę z zakresu prawa, którego zadaniem jest zapewnienie przestrzegania praw człowieka i pomoc w organizacji kolejnych kursów.

Zamiast powoływać się na odległe abstrakcyjne koncepcje, TTF przekazuje praktyczną wiedzę i umiejętności, które mieszkańcy mogą wykorzystać dla zapewnienia realizacji swoich praw. Nie należy niedoceniać znaczenia, jakie ma wizytówka przekazywana każdemu z uczestników: wiedza o tym, że ma się osobę, do której można się zwrócić w sytuacji naruszenia swoich praw nie tylko stanowi psychiczne wsparcie, ale także może odwieść potencjalnego prześladowcę od jego zamiarów.

Opisana taktyka może okazać się wartościowa w obszarach wiejskich oraz odizolowanych regionach na całym świecie, w których ludzie nie mają świadomości swoich praw lub nie czują się na siłach, aby zwrócić się do wymiaru sprawiedliwości. Zapewnia także pomoc prawną, będącą środkiem działania dla ofiar naruszeń. Podobna taktyka zastosowana w Ugandzie uczy mieszkańców odległych regionów o przysługujących im prawach i tworzy sposobność do mediacji.

Jakie inne "symbole siły" (jak opisana wizytówka) mogą pomóc osobom, które mają inaczej trudności w realizacji przysługujących im praw?

Teatr dla przełamania milczenia: Wykorzystanie teatru dla przełamania milczenia wokół problemów z zakresu praw człowieka i zapewnienia edukacji prawnej.

W Senegalu, regionalne ugrupowanie przekazuje informacje dotyczące prawa grupie społecznej odizolowanej nie przez uwarunkowania geograficzne, ale normy kulturowe.

Afrykańska Sieć na Rzecz Zintegrowanego Rozwoju (*Réseau Africain pour le Développement Intégré* - RAD) edukuje kobiety w zakresie zapobiegania przemocy domowej, wykorzystując do tego scenki teatralne oraz nieformalne dyskusje prowadzone przez osobę mającą podstawową wiedzę z zakresu prawa poświęcone dostępnym środkom prawnym chroniącym przed agresją. Poprzez zastosowanie formy inscenizacji, RAD stawia sobie za cel przełamanie zmyślenia otaczającej w Senegalu przemocy domowej.

Przemoc ta, szczególnie gdy dochodzi do niej na tle seksualnym, stanowi w Senegalu temat tabu i rzadko kiedy jest przedmiotem doniesień kierowanych do władz. W kraju, w którym dziewięćdziesiąt pięć procent populacji praktykuje islam, a wiele spośród jego wyznawców uznaje, że normy prawa religijnego pozwalają na określone formy przemocy wobec członków rodziny, RADI musiała znaleźć skuteczny sposób na podniesienie świadomości co do nowowydanych przepisów prawnych. Jako że szeroko rozpowszechniony jest problem analfabetyzmu, zaś przedstawienia teatralne cieszą się dużym powodzeniem, RADI wybrała inscenizację jako sposób na zwiększenie swojej zdolności dotarcia do odbiorców, obudzenie świadomości problemu przemocy domowej i dostępnych środków prawnych służących zapobieganiu jej.

RADI angażuje znanych aktorów, którzy wybierają spośród publiczności kobiety, które towarzyszą im podczas dziesięćminutowych inscenizacji przedstawiających sceny przemocy domowej. Spontaniczne reakcje uczestniczek przedstawienia oraz publiczności dowodzą, że przedstawiane sytuacje nie są im obce. Inscenizacje nie mają zakończenia, co ułatwia prowadzącym dyskusję skierowanie jej na możliwe do zastosowania środki prawne. Kierujący spotkaniem upewniają się także, że przedstawione zostaną dostępne metody działania, a także stosowne sankcje przewidziane prawem karnym i cywilnym.

RADI opiera się w swojej taktyce na dwóch ważnych uwarunkowaniach kulturowych. Pierwszym z nich jest teatr będący popularną i ogólnie przyjętą metodą edukacyjną w Senegalu; drugim – organizacja spotkań przy okazji *mbottayes* – tradycyjnych nieformalnych zgromadzeń kobiet, co gwarantuje uczestnictwo w dyskusji wielu osób. RADI stwierdziło, że większość uczestniczek spotkań teatralnych i dyskusji nie tylko dowiedziała się więcej na temat swoich praw, ale także przekazała tę informację krewnym oraz znajomym.

Wiele organizacji wykorzystuje teatr i inscenizowane występy dla promocji praw człowieka, jednak RADI łączy prawo i elementy teatru w wyjątkowy sposób. Częścią sukcesu RADI w docieraniu do swoich odbiorców jest wykorzystanie istniejącej struktury społecznej *mbottayes*. Forma teatru stwarza dodatkową zachętę do uczestnictwa i stwarza dla uczestników bezpieczną płaszczyznę ułatwiającą rozmowę, bez konieczności odwoływania się do osobistych doświadczeń.

Jakie tradycje kulturowe danej społeczności mogą tworzyć bariery dla debaty dotyczącej określonych zagadnień z zakresu praw człowieka? Jakie tradycje kulturowe mogą zostać wykorzystane do przełamania tych barier i wywoływanego nimi milczenia?

Liczba kobiet zgłaszających przypadki przemocy domowej znacznie wzrosła, jak miało to miejsce także w stosunku do liczby kierowanych przez kobiety pozwów o rozwód.

— Zastępca Prokuratora Generalnego Republiki, Senegal

Odzyskując tradycję na nowo: Wykorzystanie sztuki dla powiązania praw człowieka z lokalną kulturą i tradycją.

Może się wydawać, że prawa człowieka zostały narzucone z zewnątrz lub odgórnie. Regionalna instytucja praw człowieka działająca na Bliskim Wschodzie działa na rzecz ich wzmocnienia poprzez wykazanie, że są one w istocie częścią dziedzictwa kulturowego regionu.

Kairski Instytut Studiów z Zakresu Praw Człowieka (*The Cairo Institute of Human Rights Studies - CIHRS*) w Egipcie wykorzystuje sztukę i literaturę, aby dowieść, że prawa człowieka są, i od dawna były, cenione w kulturze arabskiej. Chociaż wiele krajów arabskich poparło Powszechną Deklarację Praw Człowieka, kilka z nich od czasu jej wydania określiło zarówno samą Deklarację, jak i ogólnie ideę ochrony praw człowieka, jako wytwór Zachodu.

CIHRS wykorzystuje różnorodne podejścia, aby zobrazować zakorzenienie praw człowieka w islamskich społeczeństwach arabskich — w ich folklorze, literaturze i filmie. Przykładowo, artyści są zapraszani na comiesięczne projekcje filmowe, podczas których zaproszeni goście omawiają film w kontekście praw człowieka. Podczas seansu często obecni są także reżyser filmu i krytycy. Filmowy Klub Praw Człowieka jest jedną z pierwszych inicjatyw tego rodzaju w krajach arabskich.

Dodatkowo, CIHRS wydaje serię biuletynów zatytułowaną „Prawa człowieka w sztuce i literaturze”, która podkreśla rolę sztuki i literatury w upowszechnianiu koncepcji praw człowieka. Do tej pory opublikowane zostało 10 broszur. Artyści zachęceni są do przedstawienia swoich własnych doświadczeń związanych z wartościami praw człowieka.

Za pośrednictwem Klubu Filmowego i biuletynów, CIHRS zbudowała sieć kontaktów pomiędzy artystami zainteresowanymi promocją praw człowieka, przekonując ich do tworzenia projektów popularyzujących prawa człowieka we współczesnych społeczeństwach. Niekiedy CIHRS wybiera określony temat lub problem określając, w jaki sposób twórcze podejście mogłoby mieć dla niego znaczenie, a następnie nawiązując kontakt z należącymi do sieci artystami, którzy mogą podjąć ten temat za pośrednictwem zróżnicowanych środków przekazu.

W ten sposób CIHRS przyczyniło się do zwiększenia świadomości znaczenia praw człowieka w kulturze Egiptu i świata arabskiego.

CIHRS wykorzystuje film, sztukę i literaturę, aby pomóc mieszkańcom całego regionu w identyfikacji z kwestią ochrony praw człowieka, odpierając argumenty, że są to zagadnienia obce kulturowo i umożliwiając budowę szerokiego wsparcia dla ruchu praw człowieka.

Podejście takie ma charakter długoterminowy, w największym stopniu przyciąga osoby już wcześniej zainteresowane sztuką, jednocześnie jest mało prawdopodobne, aby spowodowało szybkie przemiany w społeczeństwie. Jeśli jednak wybrane zostaną przykłady sięgające do głębokich pokładów kultury – z którymi większość społeczeństwa czuje się bezpośrednio związana, takie jak eposy narodowe i opowiadania dla dzieci – może dotrzeć do większych grup.

Lokalne tradycje kulturowe, mity i teksty, mogą zostać także wykorzystane jako instrumenty edukacji, będąc przystępnymi symbolami wartości z zakresu praw człowieka. Instytut *Sisterhood is Global* (SIGI), obecnie działające w Kanadzie, wykorzystuje model edukacji nieformalnej, który pomaga muzułmańskim kobietom w łatwej identyfikacji uniwersalnych wartości praw człowieka w warunkach lokalnej kultury. SIGI opracował serię podręczników, których kobiety mogą używać podczas spotkań, publicznych i prywatnych. Podręczniki zachęcają do dyskusji na temat praw człowieka za pomocą pojęć związanych z codziennym życiem kobiet.

Każda kultura wyznaje wartości sprawiedliwości, godności, wolności i równości wszystkich ludzi. Sztuka i literatura przyczyniają się do tworzenia kultury przestrzegania praw człowieka. Sięgamy do serc ludzi, nie tylko do ich umysłów, aby uświadomić im, czym są prawa człowieka.

— Bahey El Din Hassan, Kairski Instytut Studiów z zakresu Praw Człowieka, Egipt

Nowe rozumienie sprawiedliwości społecznej: Włączenie organizacji społecznych w kontekst praw człowieka, dając działaczom nowe narzędzia działania i dostęp do nowych sojuszy.

Ponieważ wiele osób żyjących w rozwiniętych krajach postrzega pojęcie 'prawa człowieka' jedynie przez pryzmat krajów rozwijających się, koncepcje i idee praw człowieka mogą wydawać im się dalekie i obce. Postawa taka może prowadzić do niebezpiecznej w skutkach nieświadomości, której stara się przeciwdziałać pracująca w Stanach Zjednoczonych grupa.

Krajowe Centrum Edukacji w Dziedzinie Praw Człowieka (*The National Center for Human Rights Education* - NCHRE) szkoli organizacje jak ująć problemy sprawiedliwości społecznej w kontekście problematyki praw człowieka. O ile liczne organizacje w Stanach Zjednoczonych zajmują się problemami społecznymi, niewiele z nich widzi swoją pracę w kategoriach praw człowieka.

W 1997 roku badanie przeprowadzone przez NCHRE wykazały, że ponad dziewięćdziesiąt procent Amerykanów nie wie o istnieniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Aby odpowiedzieć na ten brak świadomości praw człowieka w Stanach Zjednoczonych, NCHRE stworzyło program nauczania praw człowieka dla działających lokalnie organizacji sprawiedliwości społecznych.

NCHRE organizuje także konferencje, spotkania i inne wydarzenia, rozdystrybuowała także blisko pół miliona egzemplarzy Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Podczas sesji szkoleniowych, NCHRE podkreśla znaczenie uniwersalnego charakteru praw człowieka, wskazując że każdy może stać się sprawcą naruszeń lub ich ofiarą. NCHRE uczy także, w jaki sposób chronić prawa człowieka, w szczególności poprzez edukację co do prawnych i proceduralnych aspektów praw człowieka. Szkolący pracują z uczestnikami nad przygotowaniem planu działania na rzecz praw człowieka, który mógłby zostać wdrożony w ich lokalnych społecznościach.

Uczestnicy sesji szkoleniowych przekazują swoim organizacjom wiedzę i umiejętności, jakie zdobyli podczas warsztatów, znacząco poszerzając zasięg oddziaływania NCHRE. Od momentu powstania, NCHRE przeszkoliło w dziedzinie praw człowieka ponad 16 000 organizacji społecznych. Wiele grup przeszkolonych przez NCHRE wykorzystowało system praw człowieka dla wprowadzenia pozytywnych zmian w swoich społecznościach. Koalicja Obywateli Stanu Georgia do Spraw Głodu (*The Georgia Citizens Coalition on Hunger*), przykładowo, wykorzystwała oparte na prawach człowieka argumenty, aby przekonać stanowe władze ustawodawcze do wprowadzenia pierwszej od ponad 30 lat podwyżki płacy minimalnej.

NCHRE przeciwstawia się dominującemu wśród rządu i społeczeństwa przekonaniu, że zasady praw człowieka nie mają znaczenia dla Stanów Zjednoczonych, zaś problemy z zakresu praw człowieka jako takie nie występują w kraju. Grupom już walczącym z problemami takim jak głód, ubóstwo czy bezdomność NCHRE dostarcza nowej taktyki działania. Kształtując swoją pracę w innym kontekście, grupy te mogą zyskać nowych sprzymierzeńców i mogą przekonać kolejnych sojuszników do swoich racji.

W Stanach Zjednoczonych występują pewne trudne do rozwiązania problemy, takie jak brak opieki zdrowotnej, reforma opieki socjalnej, rasizm. W tych dziedzinach Konstytucja nie zapewnia obywatelom wystarczającej ochrony. Jedyнным sposobem jest odwołanie się do powszechnego systemu praw człowieka, który nadaje tym kwestiom należyty wymiar, zmieniając naturę dyskusji i polityki prowadzonej w kraju.

— Loretta Ross,

Krajowe Centrum Edukacji w Dziedzinie Praw Człowieka, USA

Unacznienie swoich racji: Tworzenie map dla obudzenia świadomości społecznej i wywarcia presji na rzecz zmian polityki.

Niezależnie od tego, do jakich odbiorców chce się dotrzeć, wizualizacja problemu, z jakim walczysz, może być cenną pomocą. Organizacja *Greenpeace Lebanon* skutecznie wykorzystuje techniki tworzenia map dla zilustrowania zagrożeń ekologicznych występujących na wybrzeżu Libanu.

Biuro *Greenpeace Lebanon* stworzyło mapę zagrożeń ekologicznych występujących na wybrzeżu kraju, aby uświadomić społeczeństwu problem toksycznych odpadów przemysłowych i wywrzeć presję na rzecz wprowadzenia przez władze stosownych rozwiązań.

Grupa wzbudziła znaczne zainteresowanie stanem środowiska na wybrzeżu Libanu organizując co tydzień wyprawę pontonem w inne miejsce wybrzeża, koncentrując się przy tym na najgęściej zaludnionych i uprzemysłowionych obszarach. Dzięki wykorzystaniu komputerowego systemu informacji geograficznej (*Geographical Information System - GIS*) do stworzenia mapy prezentującej wyniki

przeprowadzonych testów zwrócono uwagę na najbardziej palące problemy ekologiczne występujące w każdym z tych miejsc. Trasa pontonu *Greenpeace* relacjonowana była w telewizji, prasie, na stronie internetowej organizacji, a nawet na plażach wzdłuż wybrzeża, gdzie mapy były prezentowane już w trakcie przeprowadzania badań. Cotygodniowe rejsy pontonu budziły spore zainteresowanie a nawet zaciekawienie: ludzie zastanawiali się, co ekipa odnajdzie w kolejnym miejscu. Przed końcem kampanii, mapa była sama w sobie ilustracją skażonych miejsc i skali problemów ekologicznych na całym wybrzeżu.

W opisywanym projekcie *Greenpeace* wykorzystano kilka dodatkowych taktyk. Członkowie organizacji lobbowali wśród polityków, w agencjach rządowych, wśród mieszkańców wybrzeża i znajdujących się tam przedsiębiorstw. Jeden z członków zespołu odpowiedzialny był za przekazywanie bieżących informacji do mediów, a także zapewnienie stałych relacji, które miały podtrzymać zainteresowanie opinii publicznej. Organizacja przygotowała także spoty radiowe, ulotki informacyjne, wielkorozmiarowe ruchome plakaty i animacje telewizyjne, które miały zobrazować długofalowe skutki zanieczyszczenia.

Świadomość problemu wśród opinii publicznej, obudzona kampanią, pomogła w przyjęciu ustawy #444 - kodeksu ochrony środowiska, obejmującego prawo dostępu do informacji z tego zakresu.

Suche dane techniczne zostały dzięki stworzeniu mapy przekształcone w przekonujący obraz – czyniąc przedstawiane fakty zrozumiałymi dla społeczeństwa, budząc i utrzymując zainteresowanie pracą *Greenpeace*, a jednocześnie zachęcając do podjęcia działań dla rozwiązania problemu. Zagadnienie zagrożeń ekologicznych było w tak daleko idącym stopniu przemilczane, że nawet dotknięci ich skutkami ludzie nie mieli świadomości dokonywanych naruszeń. Ujawniając je, *Greenpeace* stworzyła grupę oporu wobec tego problemu. Kluczem do osiągniętego sukcesu – obudzenia świadomości problemu i wydania nowych przepisów prawnych – był szeroki zasięg i skala relacji w mediach, które podkreślały wykonywaną pracę, a także lobbowanie za określonymi zmianami w polityce.

Tworzenie map techniką GIS bywa wykorzystane także dla zilustrowania walki z innymi naruszeniami praw człowieka, takimi jak handel ludźmi. Można użyć jej ponadto dla udokumentowania wypadków zastosowania tortur na posterunkach policji, stopnia rozpowszechnienia ubóstwa (poprzez wskazanie średniego przychodu w gospodarstwach domowych w danym regionie) bądź dostępu (a raczej braku dostępu) do podstawowych świadczeń poprzez wskazanie lokalizacji ujęć wody, szpitali lub szkół. Mogąc unaocznić sobie skalę problemu, jesteśmy lepiej przygotowani do zmierzenia się z nim.

“Obraz mówi więcej niż tysiąc słów”.

Jak możesz wykorzystać przekaz wizualny do promocji swoich działań?

Zrozumieć skąd pochodzimy i dokąd dążymy: Wykorzystanie potencjału emocjonalnego związanego z historycznymi miejscami i osobistymi wspomnieniami dla budzenia świadomości aktualnych problemów praw człowieka.

Opowiadanie może ożywić pozornie nieciekawe lub odległe problemy praw człowieka. Muzeum Tenement¹ w Nowym Jorku przypomina o zdarzeniach z przeszłości, aby wzbudzić dyskusję i świadomość problemów praw człowieka związanych z miejscem pracy.

W zrekonstruowanym mieszkaniu i sklepie krawieckim, z odtworzonym wystrojem z 1897 roku, Muzeum *Lower East Side Tenement* organizuje spotkania dla przedstawicieli rywalizujących sektorów przemysłu odzieżowego poświęcone dyskusji o możliwych sposobach rozwiązania problemów współczesnych tzw. *sweatshops* - miejsc, gdzie pracuje się w złych warunkach i za niskie wynagrodzenie

Muzeum odrestaurowało mieszkania przy Orchard Street 97, gdzie w latach 1863 – 1935 zamieszkiwało ponad 7 000 imigrantów pochodzących z dwudziestu różnych krajów, przedstawiając historię ich walki o byt w Ameryce. W roku 1897 Harris i Jennie Levine, polscy imigranci pochodzący z Płońska, prowadzili w swoim mieszkaniu sklep odzieżowy – miejsce takie jak te, dla określenia których stworzone zostało pojęcie *sweatshop*. Obecnie w Stanach Zjednoczonych działa ponad 400 sklepów odzieżowych, które zatrudniają blisko 15 000 imigrantów. Departament Pracy USA uznaje blisko trzy czwarte spośród nich za *sweatshops*, jednak nadal toczy się debata dotycząca tego jak precyzyjnie zdefiniować samo to pojęcie, jakie działania można podjąć wobec wyrażanego przezeń problemu i kto ponosi za niego odpowiedzialność.

Muzeum przekształciło dawny dom Levine'ów w centrum, w którym osoby działające w branży odzieżowej mogą wymieniać się pomysłami na rozwiązanie związanych z nią problemów. Na pierwsze spotkanie, które odbyło się w 2002 roku, zaproszeni zostali goście tworzący bardzo zróżnicowaną grupę, obejmującą przedstawicieli *Human Rights Watch*, *UNITE!* (związek pracowników branży odzieżowej), *Levi's and Eileen Fisher* (markowe firmy odzieżowe) stowarzyszenia *King's County Manufacturers Association* i wielu innych. W przyjaznej atmosferze, przedstawiciele sektorów, które uznaje się za rywalizujące ze sobą, wysłuchali relacji o tym, jak rodzina imigrantów żyła i wychowywała dzieci, śpiąc, jedząc i produkując setki sztuk ubrań w pomieszczeniu o powierzchni zaledwie 325 stóp kwadratowych (ok. 30 m²).

Przy okazji spotkania, zgromadzeni odbyli całodzienne obrady poświęcone nowym perspektywom, zainspirowanym przyjrzeniem się historii branży odzieżowej i możliwościom zapobieżenia na przyszłość pracy w warunkach takich, jak panujące w *sweatshops*. Od czasu pierwszego spotkania w 2002, muzeum zorganizowało wiele kolejnych.

Przeczytaj więcej w Zeszycie Taktycznym na stronie projektu „Nowe Taktyki w Prawach Człowieka” www.newtactics.org, w sekcji *Tools for Action* (Narzędzia Działania).

¹ *Tenement* – blok mieszkaniowy, zwykle o niższym standardzie i zlokalizowany w uboższych dzielnicach (przyp.tłum.)

Podstawowe znaczenie ma wybranie odpowiednich okoliczności i miejsca oraz budowanie dialogu z dużą starannością, tak aby jego uczestnicy przeszli od reakcji o charakterze osobistym do problemów obywatelskich, wysłuchując poglądów innych niż własne i wymieniając się opiniami podczas rozmów w małym gronie, jak i na forum większej grupy.

Niektóre osoby odmawiały przyjścia w inne miejsce, ale zgadzały się na spotkanie i rozmowę w muzeum. Musieliśmy podkreślić, że nasza interpretacja przeszłości dokonywana jest z różnych punktów widzenia i składa się raczej z zadawania pytań, służących wywołaniu debaty, niż opowiadaniu jednej wybranej historii. Co do zasady uczestnicy mówili nam, że nie mieli trudności z przyjściem do muzeum, natomiast w innym miejscu nie czuliby się komfortowo. Jak ujął to jeden z nich, "Atmosfera panująca tutaj robi na wszystkich niezwykle wrażenie, w sposób który ułatwia rozpoczęcie rzeczywistej dyskusji. Daje to szczególną sposobność do spojrzenia na wszystkie te problemy".

— Liz Sevcenko,

Muzeum Lower East Side Tenement, USA ONLINE